

نقش مراقبت های بهداشتی اولیه در پیشگیری از کوید-19

حسین معصوم بیگی^{۱،۲}، سیدمرتضی حسینی شکوه^{۱،۳*}، قادر غنی زاده^{۱،۳}

^۱دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی بقیه ا... (عج)، تهران، ایران

^۲مرکز تحقیقات بهداشت، پژوهشکده سبک زندگی، دانشگاه علوم پزشکی بقیه ا... (عج)، تهران، ایران

^۳مرکز تحقیقات مدیریت سلامت، پژوهشکده سبک زندگی، دانشگاه علوم پزشکی بقیه ا... (عج)، تهران، ایران

عزیز در اقسا نقاط کشور از خلیج فارس گرفته تا دریای خزر و شرق تا غرب کشور شد و به عنوان یک عامل آلودگی خطرناک سبب شیوع بیماری حاد تنفسی در سطح جهان و رخداد همه گیری COVID-19 شد.

ابتدا در اواخر دسامبر سال 2019 موارد پنومونی در ووهان چین گزارش شد. دولت و مسئولین بهداشتی در چین اقدامات سریعی برای کنترل همه گیری از جمله تحقیقات لازم را شروع کردند. در 12 ژانویه سال 2020 سازمان بهداشت جهانی به طور موقت این ویروس جدید را به عنوان کروناویروس نوین-2019 و در تاریخ 11 فوریه 2020 بیماری ناشی از این ویروس را COVID-19 نامگذاری کرد.

همزمان در همان روز، گروه مطالعه کروناویروس کمیته بین المللی طبقه بندی ویروس ها آن را به عنوان سندرم حاد تنفسی کروناویروس نامگذاری کرد.

ویروس کرونا ویروسی با پوشش لیپیدی و قطر در محدوده 100 الی 125 نانومتر بوده و عامل ایجاد بیماری حاد تنفسی است که باعث ابتلا و مرگ و میر هزاران نفر در دنیا شده است. گستره ویروس در حدی بود که تمام کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه از اثرات بهداشتی، اقتصادی و اجتماعی آن متاثر شدند. بطوری که از نظر اقتصادی گسترش همه گیری ناشی از آن سبب شد برای اولین بار در قرن بیست و یکم قیمت جهانی نفت منفی شود. حداکثر تعداد این ویروس شناسایی شده در آزمایش نمونه های یک بیمار و فرد آلوده در ووهان چین-106-109 عدد RNA در یک نمونه از مجاری فوقانی تنفسی و 104-108 عدد RNA در هر نمونه از دهان و همین تعداد در یک گرم مدفوع و 106-1011 عدد RNA در هر سی سی خلط بیمار بوده است.

سلامت و امنیت از جمله نعمت های ضروری برای بقا و زندگی اجتماعی انسان ها در جوامع بشری است که از 1400 سال پیش توسط ائمه معصومین علیهم السلام بسیار مورد توجه بوده است. نگاهی به روند رشد و توسعه بهداشت و درمان در جوامع مختلف نشان می دهد که جوامع و اجتماعات از دیرباز با بیماری های مختلف از جمله بیماری های واگیردار نظیر وبا، حصبه و آنفلوآنزا و بیماری های غیر واگیردار از جمله فشار خون بالا، بیماری های قلبی- عروقی و کلیوی درگیر بوده است. در دوره اجتماعی شدن انسان ها روند رشد بیماری های واگیردار و نرخ مرگ و میر ناشی از آن ها چنان زیاد بود که در سی امین مجمع جهانی بهداشت در سال 1978 در آلماتا اولین سند بهداشت و پیشگیری برای نجات جوامع از آسیب های ناشی از بیماری های واگیردار و غیر واگیردار تدوین شد. این سند ماندگار که توسعه بهداشت عمومی را بصورت جامع در دنیا تحت تاثیر قرار داد، با پیدایش بیماری های غیر واگیردار از جمله بیماری های تصلب شرائین و بالا رفتن نرخ مرگ و میر ناشی از آن ها و توسعه فن آوری های نظام سلامت در بخش درمان تا حدودی کم رنگ شد. در سال های اخیر بازپدید و نوپدید برخی بیماری ها نظیر سارس، مرس، ابولا، آنفلوآنزا و اخیرا COVID-19 به عنوان همه گیری قرن 21 نشان داد که هنوز سند تنظیم شده در آلماتا و اصول اولیه مراقبت های بهداشتی بهترین اصول و راهکار برای ارتقاء سلامت جوامع بوده و بهتر است توسعه اصول بهداشتی درمانی در چاقوب این سند مهم مورد توجه قرار گیرد. در اواخر سال 2019 آغاز و جهان گیر شدن COVID-19 و توسعه آن تا بیش از 230 کشور و ابتلای 646 میلیون نفر و فوت 6636000 نفر در جهان و ابتلای 7560000 نفر و فوت بیش از 144600 نفر از هموطنان

* نویسنده مسئول: سیدمرتضی حسینی شکوه. پست الکترونیک: hosainysh.morteza@gmail.com

دریافت مقاله: 1401/09/08 پذیرش مقاله: 1401/11/23

کاهش تولید و ورود آلاینده‌های کمتری از قبیل پسماندهای صنعتی، فاضلاب صنعتی و آلودگی هوا به محیط زیست شد.

از دیدگاه دانشمندان و متخصصین سازمان جهانی بهداشت، همیشه بهداشت حداقل ده برابر ارزاتر از درمان است و اگر امروز یک دلار برای بهداشت و پیشگیری هزینه شود می‌تواند از هزینه اجباری ده دلار برای درمان پیشگیری نماید. در خصوص مبارزه با COVID-19 موثرترین روش توجه خاص به اقدامات بهداشتی بخصوص بهداشت محیط و در کل اقدامات پیشگیرانه است که بیش از هزار بار ارزاتر از درمان بوده و در دسترس همه مردم جامعه است و بیش از 90 درصد راه حل کنترل ویروس کرونا است و تحقق آن هم نیازمند آموزش و فرهنگ سازی جهت جلب مشارکت حداکثری مردم است.

در دوره همه گیری COVID-19 بارها از همکاران و مسئولین درمانی شنیده شد که مهمترین اقدامات تاثیر گذار اقدامات بهداشتی است. به همین دلیل وجود نیروهای متخصص بهداشت در جمع اصلی تصمیم گیران ستاد مبارزه با کرونا، در سطح کشور می‌توانست بسیار موثر باشد که غالباً جای آن‌ها خالی بود.

قبل از این بحران تصور می‌شد بیماری‌های واگیر از بین رفته‌اند و باید برای کنترل فشارخون و دیابت سرمایه‌گذاری شود. اما شرایط ثابت کرد که بایستی مقوله بیماری‌های واگیر و غیر واگیر را با هم پیش برود و آمادگی در هر دو زمینه حفظ شود. هر چند آمادگی در زمینه بیماری‌های واگیر باید بیش از بیماری‌های غیرواگیر باشد. اگر هزاران عمل قلبی انجام شود، تاثیر این بیماری بر تمام ارکان فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی موید ضرورت توجه به اصول هشت گانه مراقبت‌های اولیه بهداشتی است. به طوری که بعد از سال‌ها، این بیماری و عامل انتشار آن، سیاستگذاران و سیاستگزاران نظام سلامت را ملزم به برقراری قرنطینه - فاصله گذاری اجتماعی - کرد.

از مشکلات مهم در کنترل و پیشگیری برخی بیماری‌های واگیردار نظیر COVID-19 می‌توان به فقدان واکسن در آغاز همه‌گیری و ناشناخته بودن روش درمان موثر برای آن اشاره کرد که عدم شناخت دقیق از مخزن عامل بیماری و مکانیسم‌های انتقال آن به‌طور دقیق، بر پیچیده تر شدن کنترل همه‌گیری ناشی از آن افزود و سبب شد که جوامع مجدداً ملزم به بازنگری سیاست‌های ظاهراً توسعه یافته اصول بهداشتی - درمانی خود گردند، زیرا در اوایل آغاز همه‌گیری COVID-19 عدم توجه به اصول اولیه بهداشت عمومی و بهداشت محیط، سبب خسارت‌های جبران ناپذیر بر جوامع شد و تاب آوری نظام سلامت اغلب کشورهای توسعه یافته و درحال توسعه را علی‌رغم دستیابی به فن‌آوری‌های نوین درمانی با چالش جدی و تاب آوری شکننده مواجه کرد.

شرایط گسترش همه‌گیری و جهان گیر شدن و روند کنترل آن، نشان داد که بازگشت به اصول اولیه بهداشتی و الزام آن در فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی و ... ابزاری موثر است که توانست اغلب جوامع را از پیامدهای ناشی از این بیماری نجات دهد. بر این اساس ضروری است در تمام کشورها رویکردهای نظام سلامت، علی‌رغم دستیابی به فن‌آوری‌های نوین و روز آمد مورد بازنگری و اصول بهداشتی به عنوان اصول اولیه، پایدار، بهره ور، اثربخش و عادلانه پیشگیری کننده مورد حمایت قرار گیرد و برنامه‌های درمانی در آن به عنوان پشتوانه و حمایت کننده توسط تصمیم گیرندگان و سیاستگذاران نظام خدمات بهداشتی، درمانی مورد توجه قرار گیرد. در غیر این صورت هر گونه فن‌آوری‌های نوین درمانی به تنهایی نخواهد توانست در برابر موج همه‌گیری‌ها، تاب آوری داشته و پاسخ مناسب و محافظت کننده برای سلامت انسان‌های دردمند ارائه و از آلام و آسیب پذیری‌های اجتماعی، اقتصادی و بهداشتی آن بکاهد.

جهان گیری COVID-19 سبب شد شرایطی فراهم شود که طبیعت و منابع طبیعی، مدتی خود را بازسازی نموده و فرصتی برای تحلیل آلاینده‌های انباشت شده در محیط زیست شود. به همین دلیل بعضاً ویروس کرونا را دشمن انسان و دوست طبیعت نام گذاری نموده‌اند و همه گیری COVID-19 را بخشی از تغییرات ناشی از مداخلات بیش از حد و اندازه و کنترل نشده انسان در محیط زیست که اثرات منفی و نابود کننده بر زمین دارند، می‌دانند. در حالی که زمین میراث مشترک همه نسل‌هاست و خداوند تبارک و تعالی در قرآن آیه ده سوره الرحمن می‌فرماید: *وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ*، زمین را برای همه خلق آفریدیم). آیا وقت آن نرسیده اجرای آیه 61 سوره هود در قرآن که می‌فرماید *هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا* که وظیفه آباد ساختن زمین را به ما واگذار نموده، محقق شود تا با ممانعت از تخریب زیستگاه‌های حیوانات، آن‌ها علیه بشریت تحریک نشوند؟

محدودیت‌های تردد و قرنطینه در سطح جهان طی همه‌گیری COVID-19، سبب کاهش 45 درصدی آلودگی هوا در کشورهای اروپایی، کاهش شدید آلودگی هوای کلان شهرهای جهان بخصوص (طبق گزارش مرکز کنترل بیماری‌های چین) 335 شهر چین (با کاهش 24 درصدی آلودگی هوا مواجه شدند) و حتی تهران و شهرهای صنعتی ایران شد و تعداد روزهای با هوای پاک و سالم را به شدت افزایش داد.

تعطیلی بسیاری از مراکز صنعتی در دوره همه گیری، اجرای قوانین قرنطینه و جداسازی و فاصله گذاری اجتماعی منجر به ممکن است دردی درمان شود ولی جامعه سالم نمی‌شود. اما رژیم غذایی، کنترل وزن، افزایش تحرک، سلامت آب‌وهوا می‌تواند سبک زندگی میلیون‌ها انسان را تحت تأثیر قرار دهد. به وضوح دیده می‌شود، بهداشت باید در صف اول

کرونا باشد و درمان باید در مراحل حاد و زمانی که بیمار نیاز به مراقبت‌های بیمارستانی دارد وارد عرصه شود. سرعت ابتلا به این بیماری به حدی بود که تاب آوری نظام سلامت در اکثر کشورها برای پاسخ به این مسئله با چالش‌های مهم و قابل توجه مواجه شده است. همین موضوع سبب شد نرخ متوسط مرگ ناشی از این بیماری برخلاف تصور که در حدود 2% تخمین زده شده بود فراتر رفته و در 28 اسفند سال 1398 سازمان جهانی بهداشت متوسط نرخ مرگ آنرا در جهان 3/4 درصد و وابسته به نظام مراقبت‌های بهداشتی تا 4 درصد متغیر اعلام نمود و این بحران سبب ایجاد شرایط افزایش شیوع بیماری در میزانی بالاتر از ظرفیت و توان پاسخ نظام سلامت (بیمارستان‌ها) به دلایل متعدد از جمله عدم کفایت تخت بستری مراقبت‌های ویژه و سبب افزایش مرگ و میر ناشی از این بیماری شد و تاب آوری نظام سلامت را با چالشی شکننده مواجه کرد.

در چنین شرایطی که تاب آوری نظام مراقبت‌های درمانی اکثر کشورها برای پاسخ به این همه‌گیری با چالشی جدی مواجه شد، بازگشت به اصول مراقبت‌های اولیه بهداشتی و مقدم دانستن بهداشت بر درمان بخصوص بهداشت محیط به عنوان اصلی ارزان، عادلانه، فراگیر، جامع و در دسترس ضروری بوده و لازم است روش‌های بهداشتی به عنوان ساده‌ترین و موثرترین روش مقابله و پیشگیری از انتشار آلودگی به این عامل بیماریزا بدقت رعایت گردد که این رعایت راه نجات کشورها است.

نتیجه‌گیری: تجربیات این همه‌گیری و همه‌گیری‌های گذشته در سطح جهان نشان داده است که در چنین شرایطی سیاستگذاران نظام سلامت برای ارتقاء تاب آوری در مقابل این بیماری، باید نظام مراقبت‌های بهداشتی و اقدامات پیشگیرانه را در اولویت قرار دهند.

کلیدواژه‌ها: همه‌گیری، COVID-19، نظام مراقبت‌های بهداشتی اولیه، اقدامات پیشگیرانه

منابع

1. Masoumbeigi H, Ghanizadeh G. Environmental health and COVID-19. Tehran: Baqiyatallh University of Medical Sciences, 1st Edn, 2020.
2. Masoumbeigi H, Ghanizadeh G, Arfaei RY, Heydari S, Goodarzi H, Sari RD, Tat M. Investigation of hospital indoor air quality for the presence of SARS-Cov-2. J Environ Health Sci Eng. 2020;18(2):1259–63. doi:10.1007/s40201-020-00543-3
3. Masoumbeigi H, Ghanizadeh G. Challenges of Iranian environmental health during the COVID-19 epidemic: lessons for the future. J Mil Med. 2020;22(11):1086–99. doi:10.30491/JMM.22.11.1086